

# ARHEOLOGIA MOLDOVEI LA BILANȚUL UNEI JUMĂTĂȚI DE SECOL DE LA APARIȚIE

DE

VICTOR SPINEI

**Keywords:** *Arheologia Moldovei, Institute of Archaeology of Iași, modern methodology, expectations.*

S-au scurs 50 de ani de la editarea primului număr al *Arheologiei Moldovei*, prilej de a scruta segmentele revelatoare ale drumului parcurs de periodic și de a prefigura un traseu evolutiv pentru viitorul apropiat, în consonanță cu imperatiivele științifice de pe plan național și internațional. A fost o cale sinuoasă, presărată cu reușite și satisfacții, dar și cu neîmpliniri, disfuncționalități sau decepții. Cu toate că nu agreăm verdictele cu tentă emfatică și retorică, vom aprecia că *Arheologia Moldovei* reprezintă un punct de referință și, poate, chiar mai mult, un vector sau o piatră de hotar în sfera valorificării și diseminării rezultatelor cercetărilor de teren din arealul românesc est-carpatic.

Interesul pentru vestigiile vremurilor revoluate din spațiul moldav datează încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, amplificându-se în prima jumătate a veacului următor, dar fără să reflecte o reală maturitate științifică, în concordanță parțială cu derularea demersurilor savante din țările învecinate. Explorarea relicvelor arheologice recuperate prin cercetări cu caracter metodic sau întâmplător nu a fost însoțită în cele mai numeroase cazuri de publicarea lor la un standard apropiat de normele cărțurărești. Perspective sporite în acest sens s-au conturat atunci când profesorul Orest Tafralescu de la Universitatea din Iași a inițiat în 1927 editarea periodicului *Arta și Arheologia*, a cărui apariție s-a suspendat în 1938, la un an după decesul fondatorului ei. Chiar dacă denumirea era de natură să sugereze o pondere egală a celor două discipline nominalizate în titlu, structura revistei s-a axat prioritar pe domeniul artei, specialitatea predilectă a editorului său, făcând loc numai arareori materialelor arheologice, desigur și pentru faptul că, în anii interbelici, în vechea capitală a Moldovei activau prea puțini specialiști capabili să asigure o colaborare doctă în paginile publicației.

După cea de-a doua conflagrație mondială, cooptarea în învățământul universitar ieșean a unor specialiști formați la Alma mater din capitală, de talia lui Mircea Petrescu-Dîmbovița și Dumitru Tudor, a condus la revigorarea treptată a interesului pentru arheologia preistorică și clasică, materializată, între altele, prin inserarea în paginile unor periodice cu sumar compozit (*Studii și cercetări științifice, Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*) a câtorva articole cu suport informativ bazat pe cercetarea arheologică. Reorganizarea Muzeului de Antichități în 1952 și crearea unui Sector de Istorie Veche și Arheologie în 1953, în cadrul Institutului de Istorie și Filologie, subordonat Filialei Iași a Academiei Populare Române, a fost de natură să mărească potențialul de cercetare în domeniul istoriei vechi, ce avea nevoie imperioasă de publicații de specialitate pentru fructificarea rezultatelor propriilor investigații, cu atât mai mult cu cât, până la începutul deceniului al șaptelea al secolului al XX-lea, în marile centre universitare românești nu existau periodice cu profil arheologic decât la București: *Studii și cercetări de istorie veche*, fondat în 1950, *Materiale și cercetări arheologice*, inițiat în 1953, și *Dacia*, reluată în 1957 după o întrerupere de circa un deceniu, determinată de instalarea regimului totalitar.

Sesizând necesitatea înființării unui periodic aferent prospectării și publicării vestigiilor arheologice, provenind din spațiul cuprins între Carpații Orientali și Prut, profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița – titularizat în 1956 la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității „Al. I. Cuza” și, din același an, director al Muzeului de Antichități, redenumit Muzeu de Istorie a Moldovei în anul următor – a întreprins demersuri

persuasive la autoritățile academice și administrative din capitală pentru a obține aprobarea apariției unei asemenea reviste.

Cel dintâi număr al periodicului a văzut lumina tiparului în anul 1961, în cadrul Editurii Academiei Republicii Populare România, care și-a asumat în mod constant tipărirea sa, inclusiv după 1990, odată cu preluarea numelui de Editura Academiei Române. Pe lângă redactorul responsabil, Mircea Petrescu-Dîmbovița, la configurarea unui profil elevat al revistei un aport însemnat a revenit lui Adrian Florescu, a cărui acribie și meticulozitate s-au dovedit benefice, astfel că, fără să ne erijăm într-un *laudator temporis acti*, putem aprecia că *Arheologia Moldovei* a etalat *in statu nascendi* o ținută europeană, respirând un aer matur, fără obișnuita perioadă de gestație și fără dibuiri diletantiste.

La munca anevoioasă de colectare și selectare a materialelor, ca și de transpunere a textelor propriu-zise și a ilustrației adiacente normelor redacționale proprii, și-au adus contribuția de-a lungul anilor în special redactorii responsabili (Mircea Petrescu-Dîmbovița, Virgil Mihailescu-Bîrliba, Dan Gh. Teodor, Victor Spinei), secondați de redactorii responsabili adjuncți și de secretarii de redacție ai revistei (Adrian Florescu, Ion Ioniță, Constantin Iconomu, Costel Chiriac, Cornelia-Magda Mantu[-Lazarovici] și George Bodi), sprijiniți – în mai mică sau mai mare măsură – de ceilalți membri ai Comitetului de redacție (Alexandru Andronic, Nicolae Gostar, Silviu Sanie, Vasile Chirica, Dan Monah, Gheorghe Postică, Victor Cojocaru și Adrian Poruciu) și uneori de alți cercetători ai Institutului de Arheologie. Începând de la numărul XXVII, aferent anului 2004, revista dispune și de un Colegiu de redacție, în care au fost cooptați cercetători de notorietate din țară și străinătate: John Chapman, Falko Daim, Linda Ellis, Ion Ioniță, Friedrich Lüth, Gheorghe Postică, Silviu Sanie, Wolfram Schier, Dan Gh. Teodor, Gerhard Trnka și Alexandru Vulpe, ale căror sugestii pentru îmbunătățirea calității textelor s-au dovedit adesea benefice.

De-a lungul anilor, în sumarul periodicului ieșean s-au regăsit, pe lângă membrii colectivului Institutului de Arheologie (Anton Nițu, Eugenia Neamțu, Marilena Florescu, Silvia Teodor, Rodica Popovici, Felicia Monah, Costică Asăvoaie, Alexander Rubel, Dan Aparaschivei, George Bilavschi, Lucian Munteanu etc., în afara celor din Comitetul de redacție, nominalizați mai sus) și ai corpului didactic al Facultății de Istorie [-Filozofie] a Universității „Al. I. Cuza” (Marin Dinu, Attila László, Nicolae Ursulescu, Mihai Vasilescu, Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Iulian Moga etc.), foarte mulți arheologi, antropologi și paleozoologi de prestigiu din România (Constantin Mătase, Olga Necrasov, Dumitru Tudor, Kurt Horedt, Emil Condurache, Mircea Rusu, Bucur Mitrea, Octavian Iliescu, Constantin Preda, Corina Nicolescu, Ion Horațiu Crișan, Maria Cristescu, Vasile Palade, Gavrilă Simion, Sergiu Haimovici – care nu mai sunt printre noi, secondați de Alexandru Vulpe, Ion Glodariu, Vasile Ursachi, Mircea Babeș, George Trohani, Marin Cârțumaru, Valeriu Sîrbu, Paraschiva-Victorița Batariuc, Viorel M. Butnariu, Florin Curta, Luminița Bejenaru, Ruxandra Alaiba, Alexandru Madgearu, Bogdan Petru Niculică etc.) și Basarabia (Pavel Bârne, Vasile Grossu, Victor Sorochin, Ilie Borzian – trecuți în altă lume, ștafeta fiind preluată de Gheorghe Postică, Eugen Sava, Vlad Ghimpu, Ion Tentiuc, Igor Corman, Vlad Vornic, Sergiu Musteață, Ludmila Bacumenco etc.), dar și tineri de perspectivă, precum și numeroși cercetători străini de notorietate internațională (Jaroslav Kudrnáč, Guy Racht, Mikulas Dušek, Olaf Höckmann, Kenneth Honea, Gerhard Wirth, E. T. Tsvek, Linda Ellis, Jurgen Untermann, Nikolaus Boroffka etc.).

În pofida numelui său, ce ar sugera o delimitare a diapazonului spațial, *Arheologia Moldovei* nu și-a axat perimetrul interesului numai la arealul est-carpatic, ci l-a depășit constant prin teme abordate atât de arheologii români, cât și de cei străini. În paginile sale au fost incluse studii și materiale referitoare la un registru cronologic foarte larg, începând cu paleoliticul și terminând cu Evul Mediu târziu, fiind inserate atât articole de sinteză, cât și rapoarte de săpături, la care s-au adăugat note privind piese de proveniență diversă sau dedicate unor dezbateri științifice de interes mai larg. O pondere relativ constantă a avut prezentarea rezultatelor campaniilor de săpături din unele așezări și necropole, unde s-au întreprins cercetări ample și fructuoase, precum cele de la Iași, Suceava, Băiceni, Lețcani, Bogdănești, Ciolănești din Deal, Mitoc, Cucorâni, Hudum, Barboși-Galați, Epureni, Mălești, Lozna, Izvoare, Poiana, Siret, Scânteia, Pocreaca, Tăcuta, Brădicești, Negoiești, Orheiul Vechi, Brăviceni, Banca etc. Concomitent s-a realizat publicarea analitică a unor depozite de obiecte și de tezaur monetare, cu relevanță istorică deosebită, ca cele provenind de la Voinești, Oțeleni, Cotu Morii, Vovriești, Oboreceni, Traian etc.

Colaboratorilor *Arheologiei Moldovei* li se datorează, totodată, remarcabile studii de sinteză, care conturează concludiv realitățile etnico-demografice, economico-sociale și confesionale din ținuturile est-carpatic și din teritoriile limitrofe. Menționăm în acest sens lucrările de analiză minuțioasă și de largă erudiție privind culturile Criș, Ceramicii lineare, Precucuteni, Cucuteni, Amforelor sferice, Monteoru, Sântana de

Mureș-Cerneahov, ca și cele dedicate civilizației geto-dacice, celtice, grecești, romane, bizantine și medievale, migrațiilor indo-europenilor, cimerienilor, sciților, slavilor, ungarilor și turanicilor, contactelor populației autohtone cu triburile alogene, religiei și reprezentărilor de cult orientale, geto-dacice, romane și creștine, artei tracice și medievale, circulației monedei grecești, dacice, romane și bizantine, ca și a fibulelor, aplicilor, opaițelor, sticlării și cahlilor, planimetriei reședințelor domnești și boierești, exploatării sării, istoriei cercetărilor arheologice întreprinse de specialiștii ieșeni etc.

Începând de la cel de-al VII-lea număr, corespunzător anului 1972, periodicului i s-a adăugat o rubrică de recenzii și note bibliografice, devenită tot mai bogată și mai diversă de la volum la volum, unde au fost prezentate și evaluate nu numai lucrări tipărite în România, ci și apărute dincolo de hotare, de regulă acoperind un câmp tematic tangent preistoriei și istoriei antice și medievale a regiunilor carpato-dunărene. Majoritatea materialelor incluse în *Arheologia Moldovei* au fost publicate în română, toate studiile dispunând însă un de rezumat într-o limbă de circulație internațională.

În afară de materialele dedicate valorificării materialului arheologic, revista a beneficiat și de studii conexe unor discipline colaterale, precum numismatica, sigilografia și epigrafia. Pe lângă aceasta, publicația a fost receptivă și la domenii având legături tematice cu arheologia: istoria antică și medievală, etnologia, lingvistica, utile arheologului pentru amplificarea și diversificarea percepțiilor sale cognitive.

De la începuturile sale publicația ieșeană a manifestat propensiune pentru cercetările de factură pluridisciplinară, pe atunci adevărată operă de pionerat, găzduind în paginile ei studii aferente paleofaunei și paleoantropologiei, pentru ca în anii următori să facă loc și contribuțiilor privind analizele metalografice, de polen, țesături etc.

În primele decenii de la fondarea sa, cu toate că fusese concepută drept anuar, din diverse motive, independente de voința Comitetului de redacție, revista nu a dispus de un regim firesc de apariție, fiind tipărită uneori cu intermitențe mari, de trei-cinci ani între volume, astfel că în perioada 1961–1988 nu au văzut lumina tiparului decât zece numere, dintre care unul dublu (II–III, 1964). De-abia din 1989, grație înțelegerii și sprijinului primit din partea direcției Editurii Academiei Române, s-a reușit să i se asigure o periodicitate normală, din anul respectiv și până în 2010 ajungând în rafturile bibliotecilor 21 de tomuri, numai un singur număr fiind dublu, corespunzător la doi ani calendaristici (XXIII–XXIV, 2000–2001). În ultimii ani conducerea Institutului de Arheologie și Comitetul de redacție al revistei a încercat să mobilizeze cercetătorii instituției și colaboratorii săi apropiați pentru a se evita întârzierile de tipărire, concomitent cu lărgirea spectrului tematic și asigurarea unui nivel ridicat al materialelor din sumar.

În paralel cu aceasta s-au depus mari eforturi pentru asigurarea unui schimb dinamic și eficient cu publicațiile de același profil ale institutelor, universităților și muzeelor din țară și străinătate. În prezent, beneficiind și de asistența conducerii Filialei Iași a Academiei Române, Institutul de Arheologie este în măsură să întrețină relații de schimb al periodicului cu circa 250 parteneri din străinătate, în timp ce Biblioteca Academiei Române expediază unor prestigioase biblioteci de peste hotare alte aproximativ 50 de exemplare, prin aceasta *Arheologia Moldovei* numărându-se printre publicațiile din sfera științelor umaniste din țară cu cea mai bună circulație în afara granițelor. Stăruind în această direcție, am avut în vedere preceptul că o carte care nu circulă practic nu există, sau, mai exact, contează doar pe listele birocratice ale serviciilor administrative, dar este ignorată de cercurile savante.

Dincolo de indubitabilele împliniri și de prestigiul dobândit în țară și străinătate, suntem conștienți că mai sunt multe de făcut pentru asigurarea unui standard calitativ comparabil cu cel dobândit de cele mai prestigioase publicații de profil de pe alte meridiane, atât din punct de vedere al conținutului intrinsec al materialelor publicate, cât și în ceea ce privește ținuta grafică generală. Ar fi de dorit ca sumarul periodicului Institutului de Arheologie să cuprindă și studii cu caracter teoretic asupra domeniului arheologiei, a metodologiei investigațiilor de teren și a interpretării polivalente a complexelor și exponatelor descoperite, de racordare a realităților cercetării arheologice românești la fluxul acelora de pe plan mondial, precum și dezbateri neconvenționale consacrate curentelor istoriografice ce polarizează interesul specialiștilor din marile centre de cercetări europene și americane. S-ar impune, de asemenea, atragerea mai multor colaborări externe de ținută, care să contribuie la sporirea atractivității tablei de materii. Desigur, acest lucru nu este deloc facil, întrucât în majoritatea țărilor europene, la fel ca și în România, se înregistrează în ultimele decenii o debordantă luxurianță a periodicelor. Fără a contesta anumite laturi pozitive ale acestui fenomen, opinăm că disponibilitatea excesivă a spațiului tipografic conduce, în multe situații, la o diminuare a nivelului calitativ al tipăriturilor, în conformitate cu modul de exteriorizare a binomului cerere-ofertă, ceea ce era previzibil, în condițiile în care numărul cercetărilor nu a sporit în aceeași progresie cu volumul publicațiilor.

Totodată, pledăm pentru oportunitatea inserării unui număr mai mare de studii în limbi de circulație internațională, dar potrivit unei selecții riguroase, întrucât, după cum se constată uneori, traducerea lucrărilor cu curențe de documentare sau interpretare proiectează o lumină defavorabilă pentru istoriografia națională și îi prejudiciază imaginea. Pe de altă parte, se impune responsabilitate și în privința acurateții traducerilor, inclusiv în cazul rezumatelor studiilor.

Precum este îndeobște cunoscut, pentru publicațiile cu profil arheologic, virtuțile grafice ale tipăriturii sunt vitale, întrucât, ca și în cazul exegezelor din domeniul istoriei artelor, materialul ilustrativ susține și credibilizează aprecierile din textul propriu-zis. Din păcate, multe din editurile din România, care își asumă patronarea cărții științifice, nu își pot permite, din cauza restricțiilor financiare, să tipărească tomuri etalând exigență ridicată în privința ilustrației, asemenea curențe – poate mai pregnante decât cele constatate în țările învecinate – fiind imputate și *Arheologiei Moldovei* de către colegii din străinătate. Precaritățile situației economice din țară, ce păreau efemere, dar care se dovedesc endemice, amplificate uneori de ignoranța factorilor decizionali, ne fac sceptici că se vor putea produce prea curând remedieri structurale în cazul problemelor vizate. În fond, *nemo dat quod non habet*.

Într-o ordine de idei convergentă, avem senzația că, în pofida faptului că pentru anumite aspecte sunt perceptibile progrese, în ansamblu se înregistrează o accentuare a decalajului calitativ în raport cu publicațiile cu profil similar apărute pe alte meridiane, al căror curs evolutiv s-a înscris într-o orbită cu dinamică mult mai alertă, observație care – *mutatis mutandis* – s-ar putea extrapola și spre alte sfere ale vieții culturale și științifice din țară. Nu ar fi în folosul nimănui dacă, printr-o eventuală contaminare de euforia festivă a marcării evenimentului aniversativ, am escamota problemele litigioase sau neagreabile, mistificare ce ar putea conduce spre o nedorită atitudine letargică de automulțumire.

*Arheologia Moldovei* nu reprezintă singura publicație a Institutului de Arheologie din Iași, care se preocupă și de editarea mai multor serii de volume monografice sau culegeri de studii. Cea mai veche dintre acestea este *Bibliotheca Archaeologica Iassiensis*, inițiată în 1987 de dr. Vasile Chirica, din care, până la sfârșitul anului 2010 fuseseră tipărite 22 de volume. În ultimii ani, membrii Institutului și-au asumat editarea altor serii: *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae* (din 2005), *Honoraria* (din 2005), *Florilegium magistrorum historiae archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi* (din 2007) și *Scripta archaeologica et historica Dacoromaniae* (din 2009), în acest scop conlucrând în mod eficient cu Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei, cu editurile Trinitas și Golia ale Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și cu Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Până în 2010, din primele trei serii ulterioare anului 2005 au apărut 13, nouă și, respectiv, opt volume, în vreme ce din ultima serie nu a fost posibilă decât tipărirea unui singur volum. *Bibliotheca Archaeologica Iassiensis*, *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae* și *Scripta archaeologica et historica Dacoromaniae* și-au fixat drept mobil publicarea monografiilor originale ale arheologilor din România și Basarabia, *Honoraria* cuprinde volume omagiale dedicate unor importante personalități științifice din țară, cu prioritate ieșeni (Mircea Petrescu-Dîmbovița, Ion Ioniță, Silviu Sanie, Virgil Mihailescu-Bîrliba, Dan Gh. Teodor, Alexandru Zub, Dan Monah, Ștefan Ștefănescu, Attila László), iar *Florilegium magistrorum historiae archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi* include studii ale unor cercetători de învederată reputație mondială (Charles J. Halperin, Sebastian Brather, Walter Pohl, Sergei G. Klyashtornyj, Michel Kazanski, Florin Curta, Leonid R. Kyzlasov, Heiko Steuer).

Înregistrând cu satisfacție realizările obținute de-a lungul unei jumătăți de veac de existență a *Arheologiei Moldovei*, dorim să omagiem contribuția esențială în apariția și coordonarea sa datorată academicianului Mircea Petrescu-Dîmbovița, care, la cei peste 95 de ani ai săi, găsește energia de a se interesa periodic de problemele curente ale revistei. Omagiem deopotrivă pe colegii ce nu mai sunt în viață, care s-au implicat cu devotament și profesionalism la sporirea prestigiului publicației Institutului de Arheologie și au colaborat în mod constant la aceasta, făcându-și din muncă o adevărată religie.

Dincolo de dificultățile prezente și de perspectivele incerte pentru viitorul apropiat, ne exprimăm speranța că traviul generației trecute va găsi respectul tinerilor cercetători de astăzi, dar și imboldul de a continua cu abnegație și responsabilitate ceea ce a fost bun și de a găsi soluții pragmatice de îmbunătățire și împlinire a conținutului său, prin evitarea rutinei, ermetismului și stereotipiei, și de a-i asigura o ritmicitate a apariției și o distribuție adecvată, în condițiile în care periodicul căruia îi consacram aceste rânduri reprezintă o carte de vizită emblematică pentru colectivul ce trudește la editarea sa, asigurându-i particularizarea profilului și vizibilitate în lumea științifică.